

**Ahmet Hâdî Maksûdî, *Kırâat-ı Kur'ân*, Kazan: Lito-Tipografiya I.N.
Haritonova, 1321/1904, 48 s.**

*Ahmet Hadi Maksudi, Qiraat-i Quran, Kazan: Litho-Printing House I. N.
Kharitonova, 1321/1904, 48 p.*

Adem GÖRMÜŞ*

Öz

Kur'ân Kırâatı konusundaki çalışmalar erken dönemlerde başlamıştır. Arap dünyasında, Türk coğrafyalarında ve Batı'da konuyla ilgili teorik ve pratik birçok çalışma ve araştırmalar mevcuttur. Fakat Türk diyarlarında yazılmış eserler pek az tanınmaktadır. Kazanlı Âlim Ahmet Hâdî Maksûdî ülkemizde tanınmasına ve hakkında akademik araştırmalar yapılmasına rağmen araştırmacılar, onun *Kırâat-ı Kur'ân* adlı kitabını, eserleri arasında zikretmemişlerdir. Bu kitap özellikle Maksûdî'nin klasik medrese eğitiminin çağın ihtiyaçları için yeterli olmadığı fikriyle modern eğitim kurumlarına hazırlanması açısından önemlidir. Ayrıca eser, Tatarca'yı sistemli ve kurallı bir dil haline getirme konusunda dönemin etkin ismi olan Maksûdî'nin Kırâat terimlerini kısmen Türkçeleştirmesi açısından da öne çıkmaktadır. Eser, bu yönleri dikkate alınarak tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim-öğretim, Kur'ân, Tefsir, Kırâat, Ahmet Hâdî Maksûdî.

Abstract

Studies on the Qiraat began in early periods. There are many theoretical and practical studies and researches on the subject in the Arab world, Turkish geographies and the West. But works written in Turkish lands are little known. Although Ahmet Hadi Maksudi was recognized in our country and academic research was conducted about him, researchers did not mention his book Qiraat-i Quran among his works. This book is especially important in terms of preparing Maksudi for modern

* Arş. Gör., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, ademgormus@yandex.com, Orcid: 0000-0002-6671-1126.

educational institutions with the idea that classical madrasa education is not sufficient for the needs of the age. In addition, the work also stands out in terms of the fact that Maksudî, the influential name of the period in making Tatar a systematic and canonical language, partially Turkized the terms Qiraat. The work has been tried to be introduced by taking into account these aspects.

Keywords: Education, Quran, Tafsir, Qiraat, Ahmet Hadi Maksudi.

İslam tedrisatının ana kaynağı Kur'ân-ı Kerim'dir. Bu nedenle en erken eğitim ve öğretim faaliyetleri onun üzerinde gerçekleştirilmiştir. Kur'ân'ın nasıl okunacağı (kırâat) ve âyetlerinin ne zaman, nerede, kimler ve hangi olaylar için indirildiği ile ilgili bilgiler (esbâb-ı nüzul) bizzat onun tedrisatıyla alakalıdır. İslam tedrisatının klasik okulları olan medreselerde oluşan metotlarla yüzyıllar boyunca öğretilen Kur'ân bilgilerinin (kırâat ve tefsir), modern dönemde birlikte eğitim ve öğretim sisteminde nasıl işleneceği her zaman olduğu gibi bugün de güncelliğini korumaktadır. Modern eğitim ve öğretim kurumlarının XIX. yüzyılda İslam dünyasına girmesiyle birlikte bu kurumlarda yeni yöntemlerle İslami ilimlerin öğretilmesi konusu Müslüman aydınlar tarafından tartışılmıştır.

Kazanlı bir âlim ve münevver olan Ahmet Hâdî Maksûdî (ö.1941), 1868 yılında Taşsu'da doğmuş, Kazan'ın Gölboyu medresesinde klasik medrese eğitimi almış ve bir süre Gallem Hoca medresesinde yeni yöntemlerle ders vermiştir. Döneminde klasik medrese geleneğiyle yetişmiş, fakat modern eğitim sistemiyle de yakından ilgilenmiştir. Özellikle Rusların açtığı okulları inceleyerek eğitim ve öğretimde yapılan yenilikleri yakından takip etmiştir. Bu doğrultuda kendisi klasik yollarla elde etmiş olduğu birikimini modern eğitim metotlarıyla aktarma yolunu tercih etmiş ve bu yönde eserler vermiştir. Onun kaleme aldığı eserlerden birisi de Kırâat-ı Kur'ân'dır.

Kırâat-ı Kur'ân, Arap harfleriyle Tatar dilinde neşredilmiştir. Kitabın kapak kısmında kitabın basımından bir yıl önce 1903'te Petersburg'dan izin alınmıştır, ifadesi yer almaktadır. Bundan hareketle dönemin şartları da düşünüldüğünde kitabın 1903 yılının öncesinde kaleme alınmış olmasıdır. Maksûdî bu eseriyle, üçüncü sınıf mektep öğrencilerine Kur'ân kıraatı bilgilerini aktarmak istemiştir. Kitabın Eserin bir önsöz gibi görünen ilk kısmında

müellif, Kur'ân kıraatı ile ilgili Hadis-i Şeriflere yer vermiştir. Bir sahife kadar tutan bu beş hadisin manaları da altlarında yer almaktadır (s.2). Kitapta değinilen konular şu başlıklar altında ele alınmıştır; tecvid, harf, mukattaât-ı Kur'âniyye, mahreç, uhşâş (benzer) harfler, yazıldığında okunmayan sözler, yazılmayan bir harf artırıp okutan sözler, harfleri yazılıp okunmayan sözler, harfleri yazıldığında okunmayan sözler, vasl/koşu, vakf/tınış, sekte, sükûn-hareke-med, meddü kasîr ve meddü tavîl, meddü muttasıl ve meddü munfasıl, meddü harfî ve meddü vakfî, meddü lîn, nûn-i sâkin ve tenvîn, ihfâ, izhâr, idğâm, iklâb, teksir-i tenvîn, idğâm-ı misleyn, idğâm-ı mütekâribeyn, ğunneli teşdid, irin (dudak) ğunnesi/irin ihfâsı, kalkale, râ hükümleri, lafzatullâh, tatbîk.

Kitabın öğretim metodu soru-cevap şeklindedir. Dolayısıyla kırâat ve tecvid ile ilgili tarifler sorulara verilen cevaplar üslubuyla yazılmıştır. Kitapta karşılaşılan ilk sorularda, Tefsir tarihinin Kur'ân tarihi alanı ile ilgili malumata rastlanmaktadır (s.3). Bunlar nüzulün nasıl gerçekleştiği, Kur'ân metninin nasıl oluştuğu, Kur'ân lafzının kime ait olduğu, her kelimesinin Arapça oluşu, müteşâbih olanlar dışında her kelimesinin anlaşılmasının mümkün olduğu gibi Tefsir ilminin konularındandır.

Yazar her konu ile ilgili terimlerin tanımlarını vermiş, öğrenmeyi pekiştirecek sorular sormuş ve verilen bilgilerin tatbiki için çokça örnek sunmuştur. Ayrıca yazar kitabı okutacak kişilere yardımcı olması açısından dipnotlarda bazı açıklamalar vermiştir. Metindeki dipnotlar bazen de bir kelime ya da konu hakkında daha fazla açıklamanın lüzum görüldüğü yerlerdir (s. 30). Tecvid ilminde yer alan birkaç konunun terimleşmiş isimleriyle birlikte Türkçe karşılıklarını da kullanmıştır. Eserin son bölüm başlığı olan tatbik kısmı kitapta öğrenilen bilgilerin uygulamasının yapılması için ayrılmıştır. Burada Fâtiha ve Nâs sureleri üzerinden öğrenilen Tecvid bilgisi uygulanmaktadır (s. 44). Kitaba göre Fâtiha suresinde 68, Nâs suresinde ise 51 tecvid hükmü bulunmaktadır. Eserin en son sayfasında ise müellifinin diğer eserlerinin isimleri zikredilmiştir.

Ahmet Hâdî Maksûdî, klasik İslami ilimler tedrisatında yetişmiş, fakat değişen dünyanın farkında olarak geleneğin getirdiği bilgi ve birikimi gelecek nesiller için yeni metotlarla öğretmek ve aktarmak için kafa yoran önemli bir ilim ve fikir adamıdır. O, asıl amacı Kur'ân'ın nasıl okunacağı ile ilgili teorik ve

pratik bilgiler sunmak olan bu eseriyle, aynı zamanda öğrencilere Kur'ân ve Tefsir ile ilgili temel bilgileri de vermiştir. Ayrıca Arapça tecvid terimlerine karşılık Türkçe kelimeler vermesi Türk dilinin gelişmesi ve Millî bilincin korunması açısından önemlidir. Elbette asıl amaç Tatar halkına kendi dillerinde İslam dininin temel bilgilerini sunmaktır. Bu konuda dönemin ilk teşebbüslerinden olması hasebiyle eser, çok kıymetli bir konum kazanmaktadır.